

جمهوری اسلامی ایران
وزارت آموزش و پرورش

دفتر کل آموزش و پرورش استان آذربایجان شرقی

بسمه تعالی

شماره: ۴۰۱ / ۴۸۹۴۷ / ۱۸۰۰

تاریخ: ۱۳۹۲/۹/۱۶

پیوست :

ارزشیابی مستمر به منظور تقویت اعتماد به نفس و تحکیم آموخته های دانش آموزان، آگاهی معلمان از نقاط قوت و ضعف درسی و نحوه عملکرد معلم و دانش آموز در فرآیند یاددهی-یادگیری انجام می شود .

به : اداره آموزش و پرورش ناحیه/منطقه.....

موضوع : ارزشیابی مستمر

کمیته بررسی پیشنهادها و دستورالعملهای اداری
واحدهای مجری: اداره ستیجش و ارزشیابی تحصیلی
ناحیه / منطقه: دبستان آموزش و پرورش / کارشناسی
ستیجش و ارزشیابی تحصیلی
واحدهای آموزش، کلبه واحدهای آموزش (به جزء ابتدایی)
هماهنگ کننده در استان: کمیته مستندسازی

سلام علیکم

احتراماً به پیوست پیشنهاد شماره ی ۴۶۰/۱۸۷۴۹۱ مورخ ۱۳۹۲/۰۹/۰۳ مرکز ستیجش آموزش و پرورش در خصوص « ارزشیابی مستمر » ارسال می گردد . نظر به اهمیت خاص این بخش از ارزشیابی در فرآیند یاددهی-یادگیری، مقتضی است مسئول محترم ستیجش و ارزشیابی ناحیه/منطقه اقدامات ذیل را در این راستا بعمل آورند :

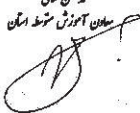
۱) تکثیر و ارسال اطلاعات تهیه شده پیوستی در زمینه ارزشیابی مستمر به تمامی واحدهای آموزشی تابعه (دوره اول و دوره دوم متوسطه ، پیش دانشگاهی ، هنرستان ها ، مراکز آموزش از راه دور و ...) اصم از دولتی و غیر دولتی

۲) برگزاری جلسات آموزشی و توجیهی برای کارشناسان ، مدیران و سایر عوامل اجرایی ذیربط (ستیجش و ارزشیابی، آموزش راهنامایی تحصیلی و متوسطه، گروههای آموزشی، کاردانش و فنی و حرفه ای و ...) در سطح ناحیه / منطقه

۳) نظارت دقیق بر عملکرد مدارس تابعه در جهت اطلاع رسانی ، آموزش و اجرای مطلوب پیشنهادها توسط ناظرین

محترم اداری(آموزش ، امتحانات ، بازرسی و ...)

محمد حسن قان
مدیر آموزش متوسطه استان

رونوشت :

وزارت آموزش و پرورش

مرکز بخش آموزش و پرورش

باسمه تعالی

تاریخ: ۱۳۹۲/۰۹/۰۳

شماره: ۴۶۰/۱۸۷۴۹۱

پیوست:

کمیته ارزشیابی
بخشنامه ها و دستورالعملهای اداری

واحد مهری ۱

استان: مدیرکل تربیت معلم استان سنجنش
شهرستان / منطقه: رئیس اداره آموزش و پرورش / کارشناس
سنجنش و ارزشیابی تحصیلی
واحدهای آموزشی: کلیه واحدهای آموزشی
همانگ کننده هر استان کمیته مستند سازی
کد: ۳۰/۳۳/۹۲/۴۶۰/ص ۱۶

اداره کل آموزش و پرورش استان

با سلام و احترام

در راستای اجرای مأموریت های مرکز سنجنش مبنی بر «استقرار نظام ارزشیابی و تضمین کیفیت تعلیم و تربیت»، و در پاسخ به درخواست استان ها در زمینه ارائه اطلاعاتی جامع از چگونگی اجرای شیوه های ارزشیابی مستمر، به پیوست فایل مربوط به «ارزشیابی مستمر» ارسال می گردد. مقتضی است دستور فرمایید رئیس محترم اداره سنجنش استان نسبت به انجام امورذیل اهتمام لازم را به عمل آورند:

۱- تکثیر و ارسال اطلاعات مربوط به فایل ضمیمه (ارزشیابی مستمر) به تعداد شهرستان ها و مناطق تابعه استان

۲- نظارت دقیق بر عملکرد کارشناسی های سنجنش و ارزشیابی شهرستان ها و مناطق تابعه در زمینه تکثیر و ارسال اطلاعات تهیه شده در زمینه ارزشیابی مستمر به تمامی واحدهای آموزشی مرتبط (دوره اول و دوره دوم متوسطه، پیش دانشگاهی و هنرستان ها، مراکز آموزش از راه دور و ...) اعم از دولتی و یا غیرانتفاعی.

۳- برگزاری جلسات آموزشی و توجیهی در این راستا برای کارشناسان و سایر عوامل اجرایی ذی ربط (سنجنش و ارزشیابی، آموزش راهنمایی تحصیلی و متوسطه، گروههای آموزشی، کاردانش و فنی حرفه ای، تکنولوژی آموزشی و ...) در سطح استان و شهرستان / منطقه

۴- لحاظ نمودن شرایط، الگوها و شیوه های ارزشیابی مستمر در فرایند اجرای طرح جامع نظارت (به ویژه خودارزیابی در طول سال تحصیلی، موضوع بخشنامه شماره ۴۶۰/۱۳۳۳۴۶ مورخ ۱۳۹۲/۶/۳۰)

امید است با تلاش همکاران محترم و اجرای مطلوب روش های علمی، زمینه مناسبی برای ارتقاء کیفیت نظام ارزشیابی پیشرفت تحصیلی، فراهم گردد.

خیابان آیت الله العظمی

آبدای خیابان ایرانشهر جنوبی

کد پستی: ۱۵۸۱۷۳۵۹۱۳

تلفن: ۷-۸۸۴۰۵۵۵۶

عبدالرسول عمادی

رئیس مرکز سنجنش آموزش و پرورش

پست الکترونیک:

e-mail : aee@medu.ir

پایگاه اینترنتی:

http://aee@medu.ir

وزارت آموزش و پرورش

ارزشیابی تکوینی (مستمر)

(چستی، حرابی و چگونگی)

مرکز سنجش آموزش و پرورش

۱۳۹۲

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۱	ارزشیابی چیست؟
۱	کارایی ارزشیابی
۳	انواع ارزشیابی
۳	ارزشیابی تشخیصی
۴	ارزشیابی تراکمی (پایانی)
۴	ارزشیابی تکوینی (مستمر)
۴	تفاوت های ارزشیابی تراکمی و تکوینی
۵	اهداف ارزشیابی تکوینی
۶	خصوصیات ارزشیابی تکوینی
۶	تأثیر نتایج ارزشیابی تکوینی بر دانش آموز و معلم
۷	مراحل سنجش (ارزشیابی) مستمر
۷	الگوی اجرایی برای ارزشیابی مستمر
۸	الف : پرسش های تدریجی
۹	ب : تکالیف درسی
۱۰	ج : فعالیت های علمی و عملی خارج از مدرسه
۱۲	بایدها و نبایدهای ارزشیابی مستمر
۱۲	اصول حاکم بر ارزشیابی مستمر
۱۳	فهرست منابع و مأخذ

ارزشیابی تکوینی (مستم)

مقدمه :

توسعه ارتباطات جمعی در سطح جهانی ، سبب بروز تغییرات مستمر در کشورها شده و در این راستا ارائه روش های جدید آموزشی بسیار ضروری به نظر می رسد . مشاهده این امر که « شاگردان حداقل از کتابهای درسی خود جلوتر می باشند » لزوم ارائه نوآوری در روش های تدریس را اجتناب ناپذیر می سازد . اگرچه جلوتر بودن دانش آموزان از معلمان خود (که معمولاً با روش های تدریس سخنرانی و یا حداکثر یکی دوروش دیگر عادت کرده بودند) خود جای بحث فراوانی دارد اما انتظارات جدید اجتماعی حاکی از آن است که باید « شاگردان در تعامل با یکدیگر دانشی نو را بیاموزند » . از این رو شاگردان دیگر شنوندگان صرف نیستند بلکه لازم است با دقت تمام پرس و جو نمایند و معلمان با تقویت عملکرد خویش ، آنها را به محققانی متفکر تبدیل کنند . به عبارت صحیح تر معلم صرفاً به شاگرد یاد نمی دهد بلکه بر کار او نظارت می کند تا خود در تعامل با دیگر شاگردان ، خوب یادبگیرد . در این حالت معلم منابع را به شاگردان معرفی می کند تا آنها خود به بسط دانش خویش بپردازند .

وقتی روش های تدریس تغییر می یابد الزاماً نوآوریهای نیز باید در نحوه اندازه گیری و سنجش پیشرفت تحصیلی فراگیران به وجود آید . مبتنی بر تجربیات اخیر می توان این گونه ادعا نمود که عدم هماهنگی بین روش های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی و تغییر برنامه های درسی و روش های تدریس (در بسیاری از موارد) زمینه ساز بروز اختلال در تحقق اهداف آموزشی شده است .

ارزشیابی چیست :

تعریف ذیل از جمله مواردی است که به ارزشیابی منسوب می گردد :

« ارزشیابی عبارت است از فرایندی منظم و منسجم برای مشخص نمودن میزان پیشرفت دانش آموزان در مسیر رسیدن به هدف های آموزشی و پرورشی » .

کارایی مکانیسم ارزشیابی :

اهمیت مکانیسم ارزشیابی برای گروه های مختلف برهیچ کس پوشیده نیست . تأثیر این فرایند بر معلمان ، دانش آموزان و برنامه ریزان بیش از بقیه گروههاست . به گونه ای که :

معلمان از طریق ارزشیابی می توانند :

الف) اطلاعات مناسبی از میزان اثربخشی و کارایی تدریس خود، کسب نمایند.

ب) از میزان تحقق اهداف آموزشی مطلع شوند.

ج) از میزان آگاهی و آمادگی دانش آموزان برای شروع آموزش مطالب جدید، آگاهی کسب نمایند.

د) با تفاوت های فردی دانش آموزان خود بیشتر آشنا شوند.

دانش آموزان از طریق ارزشیابی می توانند :

الف) از نقاط ضعف و قوت خود آگاهی کسب کنند.

ب) از توانائی ها و استعداد های خود درک نسبتاً درستی به دست آورند.

ج) اطلاعات نسبتاً جامعی از میزان دانش و مهارت های کسب شده خود، کسب نمایند.

برنامه ریزان و کارشناسان آموزشی از طریق ارزشیابی قادر خواهند بود :

الف) از میزان کارایی برنامه های آموزشی آگاهی کسب کنند.

ب) برنامه های لازم، روش ها و تجهیزات آموزشی جهت تطابق با شرایط موجود را طراحی و تنظیم نمایند.

در حدود چهل سال پیش، روش ها و ابزار جدیدی برای اندازه گیری و سنجش پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان طرح ریزی و ابداع شد که با یک فاصله زمانی نسبتاً طولانی، این روش ها و ابزار کم کم در ایران نیز مطرح و پیشنهادهایی مهم به شرح زیر، مورد تأکید قرار گرفت :

۱- تأکید بر اندازه گیری مهارت های تفکر و مهارت های یادگیری فراگیران

۲- به کارگیری روش ها و ابزارهای اندازه گیری نوین

۳- تأکید بر ارزشیابی تدریجی (مستمر) به جای ارزشیابی نهایی

۴- توجه به ارزشیابی های فردی و گروهی

۵- ارزشیابی در خارج از چهاردیواری مدرسه و کلاس درس

۶- ارزشیابی پوشه ای

۷- تأکید بر تفکر واگرا همگام با تفکر همگرا

در ارزشیابی سنتی تأکید بر میزان محفوظات و معلومات و توانایی پاسخگویی به پرسش های کلیشه ای و مندرج در کتاب های درسی بود. در حالی که اکنون با ارائه روش تجربی انتظار می رود در ارزشیابی به توانایی مشاهده دقیق، میزان و نحوه جمع آوری اطلاعات، فرضیه سازی، قدرت پیش بینی و... دانش آموزان توجه شود و همچنین انتظار می رود علاوه بر روش های سنتی که محدود به آزمون های مداد- کاغذی بود مهارت های عملکردی فراگیران از راههای دیگر مانند انجام پروژه های تحقیقاتی، مطالعات کتابخانه ای، تهیه گزارش از بازدیدهای علمی، مقاله نویسی و نظایر آن مورد اندازه گیری و سنجش قرار گیرد.

از آن جاکه در گذشته بر ارزشیابی پایانی و نهایی تأکید می شد اینک توصیه می شود که به ارزشیابی های تدریجی (مستمر) و مرحله ای توجه شود و دریک ارزشیابی تدریجی (مستمر) نیز به آنچه در آن روز حاصل می شود استناد ننمایند. بلکه چند بار در طول دوره این موضوع تکرار شود تا هم خطاهای موجود در ارزشیابی کاهش یافته و هم فراگیر فرصت داشته باشد از طریق این ارزشیابی به کنترل یادگیری های خود پرداخته و مشکلات احتمالی را بهبود بخشد.

به عنوان مثال در ارزشیابی تدریجی استدلال استقرایی کتاب هندسه (۱) سال دوم تجربی و ریاضی، معلم می تواند بر اساس چک لیست انتظار که شامل هدفهای تدریس نیز می تواند باشد چند دانش آموز را در نظر بگیرد تا متوجه شود که آیا به اهداف آن درس رسیده اند یا نه؟ یا مهارت آن ها را در رسم عمودمنصف یک پاره خط در نظر بگیرد که آیا روش رسم را به ترتیب انجام می دهند یا خیر؟ در اینجا دقیقاً آنچه را که قرار است توسط معلم ارزشیابی شود مشخص گردیده است. معلم در اولین مشاهده متوجه می شود که دانش آموز به چند هدف نایل نشده است. پس نمره ای که حتی می تواند کیفی باشد برای او در نظر می گیرد، ولی این نمره ثابت نخواهد بود. ممکن است دانش آموز بامشاهده اعمال دیگران هنگام رسم عمودمنصف یک پاره خط، یادگیری های خود را کنترل نموده و اشکالات مربوط را بهبود بخشد. پس معلم در مشاهده سوم یا چهارم خود متوجه می شود که دانش آموز به هدف رسیده است. از این رونمره اختصاص یافته قبلی نیز قابل تغییر خواهد بود.

انواع ارزشیابی:

از جمله ارزشیابی هایی که در مدارس و توسط معلمان در فرایند یاددهی - یادگیری اجرا می گردد می توان به انواع ارزشیابی به شرح زیر اشاره نمود:

× ارزشیابی تشخیصی:

در این نوع ارزشیابی، مراد شناسایی میزان آمادگی دانش آموزان برای شروع آموزش یک مطلب یا موضوع جدید می باشد. به عنوان مثال معلمی که می خواهد قضیه فیثاغورس را تدریس نماید ابتدا باید مطمئن شود که فراگیر با مثلث قائم الزاویه آشناست. وتر را در یک مثلث قائم الزاویه می شناسد و همچنین نحوه محاسبه مربع یک عدد را می داند. برای این منظور با اجرای یک کوئیز یا ارائه چند تمرین به دانش آموزان می تواند نقطه شروع آموزش خود را تعیین نماید.

× ارزشیابی تراکمی (پایانی) :

این نوع ارزشیابی معمولاً در مدارس کشور ما بسیار متداول است . در پایان یک سال و یا نیمسال تحصیلی و اکنون در دوره آموزش عمومی در پایان یک نوبت به اجرا گذاشته می شود و هدف آن تعیین مقدار یادگیری متراکم دانش آموزان و میزان تحقق اهداف می باشد و از نتایج آن برای رفع اشکالات دانش آموزان ، ارتقاء ایشان به پایه های بالاتر و اصلاح روش آموزشی معلم استفاده می شود . در این نوع ارزشیابی ، پیامد یادگیری دانش آموزان مورد توجه است .

× ارزشیابی تکوینی :

این ارزشیابی زمانی اجرا می شود که فعالیت آموزشی جریان دارد و یادگیری دانش آموزان در حال تکوین و شکل گیری است . هدف در این نوع ارزشیابی کشف نقاط قوت و ضعف دانش آموزان در فرایند یادگیری است . این نوع ارزشیابی در تعمق یادگیری دانش آموزان سهم بسزایی دارد و شرایط لازم را برای « انتقال » یادگیری آماده می سازد .

واضح است که ارزشیابی تشخیصی از انواع مستمر نیست چرا که فقط برای شروع درس جدید به کار برده می شود . سؤال اینجاست که کدامیک از انواع یادشده در بندهای ۲ و ۳ را ارزشیابی مستمر می نامند . برای درک این مهم لازم است تفاوت های ارزشیابی تراکمی و تکوینی ، مورد بحث قرار گیرد .

تفاوت های ارزشیابی تراکمی و تکوینی :

- ۱- نخستین تفاوت ارزشیابی تراکمی و تکوینی در اهداف آنها نهفته است . هدف ارزشیابی تراکمی تعیین نسبت میزان اهداف قصد شده با کسب شده و همچنین تعیین میزان موفقیت دانش آموزان و ارتقاء آنان به پایه های بالاتر است در حالی که هدف از ارزشیابی تکوینی کشف نقاط ضعف و قوت دانش آموزان در فرایند یادگیری می باشد .
- ۲- دومین تفاوت مربوط به ابزار سنجش ، محتوا و نحوه تدوین آنها است . در ارزشیابی تراکمی از کلیه اهداف آموزشی یا قصد شده در یک پایه تحصیلی نمونه گیری سهمی به عمل می آید (یعنی همان بودجه بندی که برای فصل های یک کتاب درسی از طرف آموزش و پرورش ارائه می شود) و در نهایت بر اساس اهداف منتخب و در قالب ابزار سنجش سؤالات به صورت چندگزینه ای ، انشایی و تدوین می شود . اما در ارزشیابی تکوینی برای تمام اهداف آموزشی یک موضوع درسی سؤالاتی به صورت باز و یا تکالیف عملکردی در قالب یک ابزار سنجش تدوین می گردد .

۳- سومین مسئله به تفاوت در فرایند تهیه سؤالات از منظر سطوح مختلف حیطه شناختی مربوط می شود . در ارزشیابی تراکمی چون پیامد یادگیری از اهمیت بیشتری برخوردار است لذا سؤالات مربوط به ابزارهای سنجش در سطوح پایین حیطه شناختی (معمولاً دانش و یا درک و فهم) تهیه می شوند اما در ارزشیابی تکوینی (به لحاظ تأکید و توجه به فرایند محوری) تهیه سؤالات در سطوح بالاتر حیطه شناختی و همچنین سؤالاتی که مهارت های فراشناختی را نیز مورد سنجش قرار دهند ، جزء اهداف و محتوای این نوع ارزشیابی به شمار می رود . از این رو در ارزشیابی تکوینی ، سؤالات به صورت مجموعه تکالیفی که عملکرد را در عمل و منطبق با واقعیت های زندگی مورد اندازه گیری قرار می دهد ، تهیه و به اجرا گذاشته می شود . از جمله مهمترین ابزار سنجش عملکرد می توان به پوشه کار اشاره نمود . در این نوع از ابزارهای سنجش ، دانش آموزان به جای انتخاب پاسخ ، به تولید یا جمع آوری شواهد در مورد یادگیری می پردازند .

۴- تفاوت در نوع مقایسه : در ارزشیابی تراکمی ، عملکرد دانش آموزان با عملکرد یک یا چند دانش آموز در همان آزمون مقایسه می شود . ولی در ارزشیابی تکوینی عملکرد دانش آموزان نه با نرم بلکه با ملاک هایی عملکردی که معلمان از قبل و بر اساس اهداف آموزشی تهیه نموده اند مقایسه می شود .

۵- تفاوت در نوع اجرای ابزارهای ارزشیابی : در ارزشیابی تراکمی ابزارهای سنجش به طور ناخواسته و معمولاً در پایان یک دوره آموزشی در مورد دانش آموزان اجرا می شود در حالی که در ارزشیابی تکوینی ابزارهای سنجش به طور پیوسته و معمولاً پس از آموزش هر موضوع درسی اجرا می شود .

اهداف ارزشیابی تکوینی:

هر نوع ارزشیابی اهدافی را در نظر دارد که با اجرای صحیح آن در نهایت ، اهداف از پیش تعیین شده محقق خواهند شد . بر این مبنا ارزشیابی تکوینی نیز به دنبال تحقق اهداف زیر می باشد :

- × فراهم آوردن شواهد معتبری در مورد یادگیری درسی .
- × تعیین نقاط قوت و ضعف دانش آموزان در فرایند یاددهی - یادگیری .
- × تقویت اعتماد به نفس در دانش آموزان .
- × تثبیت اعتماد به نفس فراگیران و ایجاد انگیزه بیشتر برای یادگیری در آنان .
- × پرورش روحیه تحقیق ، تفکر ، تلاش ، ابتکار و خلاقیت دانش آموزان .
- × توجه به جنبه های مهم درس و اهداف آموزشی آن .
- × تشویق به استفاده از راهبردهای فعال یادگیری .
- × مشخص کردن نتایج و ارائه بازخورد مناسب (تصحیح کننده) به دانش آموزان .

- × کمک به شاگردان در پیگیری پیشرفت خود و توسعه مهارت های ارزیابی از خویشتن .
- × مطلع کردن دانش آموزان از سطح عملکرد موردنیاز (انتظارات) .
- × نمایان ساختن توانایی های بالقوه فراگیران (خودشناسی توسط فراگیر و تبیین تصویری ذهنی از خودش) .
- × تشخیص کم کاری و خطای گذشته و فراهم آوردن مراحل جدیدی برای آغازگری مجدد (خودآغازگری) .
- × شناخت توانایی و زمینه های علمی فراگیران و تصمیم گیری برای انجام دادن فعالیت های آموزشی بعدی .
- × شناساندن هدف های آموزشی در فرایند یاددهی - یادگیری .
- × بهبود و اصلاح فعالیت های آموزشی .

خصوصیات ارزشیابی تکوینی (مستم):

- پویایی و گستردگی .
- داشتن انتظاری فراتر از آزمون های سنتی برای معلم .
- ارائه تصویری کلی از تمامیت شخصیت دانش آموز .
- استفاده از ارزشیابی و نتایج حاصل از آن در جهت رشد و ارتقاء فراگیر .
- داشتن توقع از دانش آموز در حد توان ، رشد و بالندگی او .
- دادن اطلاعات مستند و معتبر به معلم برای طراحی مرحله بعدی تدریس خود .
- درهم تنیدگی با فرایند آموزش به صورت جاری .

تأثیر نتایج ارزشیابی تکوینی بر دانش آموز و معلم:

- ایجاد بازخورد مناسب برای معلم و دانش آموز به منظور مشاهده میزان تحقق اهداف آموزشی .
- تصمیم گیری معلم در مورد انطباق برنامه و روش های آموزشی با سطح یادگیری و نیازهای دانش آموزان (با استفاده از بازخوردهای ارائه شده) .
- ایجاد فرصت برای دانش آموزان در جهت توجه بیشتر به آنچه که می آموزند و پرورش مهارت ها و توانایی های فکری خود .
- ایجاد زمینه ای مناسب برای دانش آموزان در جهت کسب آگاهی از نقاط قوت و ضعف خود برای رسیدن به اهداف آموزشی و رفع نارسایی ها .

مراحل سنجش (ارزشیابی) مستمر:

۱- خلق ملاک های موفقیت

× برای درک عملکرد دانش آموزان به ملاک هایی نیاز داریم که :

- روشن و واضح باشند .

- با هدف های اصلی آموزش مرتبط باشند .

- هر دانش آموزی در کلاس درس از آن ها آگاه باشد و درکشان کند .

۲- آماده کردن بازخوردهای مفید

× برای آنکه بازخوردها مفید باشند رعایت نکات زیر ضروری است :

- ارائه بازخورد به طور مکرر در ارتباط با درک عملکرد دانش آموزان طی فرایند یادگیری - یاددهی . (بعضی از

بازخوردها را از قبل می توانیم تهیه و طراحی نماییم)

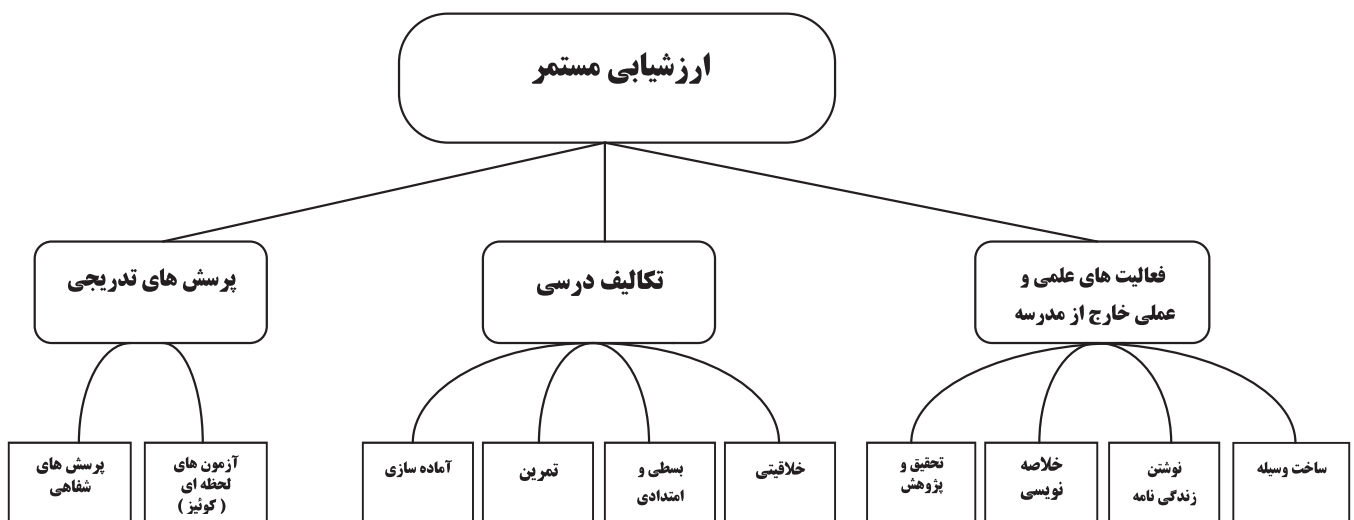
- ارائه بازخورد به صورتی که به دانش آموزان اطلاع دهد که نه تنها تکالیف خود را به خوبی انجام داده اند یا خیر

بلکه برای انجام بهتر و پیشرفت در کارشان چگونه باید عمل کنند .

- ارائه بازخوردهایی که به توالی و ادامه فعالیت های یادگیری شکل دهند .

الگوی اجرایی برای ارزشیابی مستمر:

برای اجرای ارزشیابی مستمر ، الگوی زیر از جمله رایج ترین موارد است :

همانگونه که در نمودار فوق مشاهده می شود ارزشیابی (تکوینی) مستمر ، بر سه ابزار اساسی شامل پرسش های تدریجی ، تکالیف درسی و فعالیت های علمی و عملی خارج از مدرسه استوار است :

الف : پرسش های تدریجی

پرسش های تدریجی به دو بخش اساسی تقسیم می شود

۱ - پرسش های شفاهی

در این نوع ارزشیابی ، دانش آموزان به جای این که پاسخ های خود را به شکل کتبی ارائه دهند به صورت شفاهی بیان می کنند . ماهیت برخی از درس ها به گونه ای است که می توان آن ها را هم به صورت کتبی و هم به صورت شفاهی ارزیابی نمود مانند علوم ، ریاضیات ، علوم اجتماعی ، تعلیمات دینی ، تاریخ ، جغرافی و اما بعضی از دروس را نمی توان جزاروش شفاهی مورد ارزشیابی قرار داد مانند خواندن متون فارسی ، عربی ، قرآن ، زبان انگلیسی و سایر زبان های خارجی و معلم با توجه به نوع ارزشیابی خود می تواند به روش های مختلف فردی و گروهی سؤالات را بر حسب موضوع درسی برای دانش آموزان مطرح نموده و پاسخ های شفاهی آنان را بررسی و ارزیابی نماید . از مزایای این نوع ارزشیابی آن است که دانش آموز فرصت دارد که از راهنمایی های معلم کمک بگیرد و اگر پاسخ صحیح به پرسش معلم نداده بود جواب درست را در همان لحظه بشنود . در این حالت مطلب درسی مورد نظر برای وی مرور خواهد شد . در این نوع پرسش ها معمولاً دانش آموزان با رساندن مفهوم به زبان خودشان ، پاسخ را پیدا خواهند کرد . همچنین تکرار مطالب درسی در حین پرسش های شفاهی باعث می شود که دانش آموزان بهتر آن را به خاطر بسپارند . معلم با اصلاح اشتباهات دانش آموزان در این نوع ارزشیابی می تواند اشکالات بسیاری از دانش آموزان را رفع نماید .

مثال : بعد از تدریس یک قضیه از یکی از دانش آموزان (چه داوطلبانه و یا اجباری) خواسته می شود تا دوباره همان قضیه را از روی نوشته های معلم توضیح دهد . در این هنگام دانش آموز موردنظر و سایرین بهتر به اشکالات خود در درک آن قضیه و نحوه بیان قضیه پی خواهند برد مانند این که از کجا باید شروع نموده و روند اثبات را چگونه ادامه دهند تا به نتیجه برسند .

۲ - آزمون های کوچک و کوتاه مدت « کوییز » یا « آزمونک »

یکی از روش های انجام پرسش های تدریجی ، اجرای امتحان های کوچک و کوتاه مدت است . شیوه اجرای کار با توجه به ذوق و هنر معلمان متفاوت می باشد . یکی از شیوه های مؤثر برای اجرای این روش این است که معلم در یک کاغذ کوچک یک یا دو سؤال مهم را که دربرگیرنده اهداف اصلی درس می باشد طرح نموده و دانش آموزان در مدت زمانی که معلم مشخص می کند به آنها پاسخ می دهند . مهمترین حسن این روش تسهیل در بررسی پاسخ هاست . در این شیوه معلم می تواند از دانش آموزان برای تصحیح و نمره گذاری استفاده نماید . حسن این عمل آن است که دانش آموزان بار دیگر با مطالب درسی درگیر می شوند ، لذا مطالب مذکور بیشتر در ذهن آنها می ماند . ضمناً دانش آموزان اشکالات خود را متوجه می شوند و به نکاتی که بیشتر مدنظر معلمان است پی می برند . به عنوان مثال در تعریف یک مفهوم ممکن است دانش آموزان جای بعضی از کلمات را جابجا بنویسند و اصلاً جمله آنان بی معنی باشد ولی تصور می کنند که چون همان کلمات را به کار برده اند باید نمره بگیرند . به نمونه زیر توجه شود :

« دوزاویه مجانب را تعریف کنید »

- تعریف درست : دوزاویه مجاور که مکمل باشند را مجانب گویند .

- تعریف دانش آموز : دوزاویه که در یک ضلع مشترک باشند و مجموع آنها ۱۸۰ درجه باشد را مجانب گویند .
در اینجا منظور دانش آموز از عبارت « دوزاویه که در یک ضلع مشترک باشند » همان دوزاویه مجاور بوده است
در حالی که این تعریف درستی برای دو زاویه مجاور به شمار نمی رود . به عبارت دیگر در تعریف دوزاویه مجاور
باید به این نکته نیز اشاره شود که « آن ضلع مشترک باید بین دو ضلع غیرمشترک قرار داشته باشد »
مثالی دیگر :

زمانی که یک قضیه را ثابت می کنند در روند اثبات ممکن است اصلاً به ترتیب نوشتن توجه نکنند و فقط
مطلب را حفظ کرده باشند و بدون درک کافی هر چه را به یاد دارند بنویسند . حتی بعضی از دانش آموزان از رسم
شکل های مسئله عاجزند و یا تنبلی کرده و این کار را بدون خط کش و ابزار مناسب انجام می دهند . در این
شرایط معلم می تواند این نوع اشکالات را در آنها کشف نماید و به اصلاح آنها پردازد .

حالا وقتی از دانش آموز نمره کم می کنیم یا اصلاً به او نمره نمی دهیم تازه متوجه می شود که باید روی
مفاهیم و تعاریف ، رسم شکل ها با خط کش و ابزار مناسب و رعایت ترتیب استدلال در حل قضیه یا مسئله به
ویژه نوشتن فرض و حکم ، دقت بیشتری داشته باشد . او باید جمله های تعاریف را خوب درک نموده و درست به
خاطر بسپارد . همچنین روند اثبات را به خوبی درک کرده باشد نه این که فقط مسئله را حفظ کرده باشد لذا باید
خود را عادت دهد که شکل ها را به خوبی رسم نماید .

اثرات مهم پرسش های تدریجی (بر یادگیری) :

۱- دانش آموزان اشکالات درسی خود را متوجه می شوند

۲- معلم از اشکالات درسی دانش آموزان آگاه می شود

۳- دانش آموزان از انتظارات معلم آگاه خواهند شد

۴- از آنجایی که تکرار و تمرین ، اساس یادگیری است ، ضمن ارزشیابی مستمر خصوصاً به روش شفاهی ،
آن دسته از دانش آموزانی که مطلب را حین تدریس متوجه نشده اند یا غایب بوده اند به دلیل تکرار
مطالب ، آن را فراخواهند گرفت

ب : تکالیف درسی

در تعلیم و تربیت ، تکلیف عبارت است از مجموعه فعالیت هایی که فراگیران در خانه یا مدرسه به منظور
تثبیت یادگیری و تعمیق دانش و مهارت کسب شده انجام می دهند .
انواع تکلیف :

۱- آماده سازی : تکالیف می توانند برای آماده سازی و آمادگی دانش آموزان ارائه شوند . زمانی که بناست
مبحث جدیدی آموزش داده شود برای این که دانش آموزان زمینه ذهنی مناسبی برای درک درس جدید
داشته باشند معلم قبل از درس جدید تکالیفی را به عنوان پیش نیاز به دانش آموزان می دهد .

مثال : در درس ریاضی (۲) و در اولین جلسه معلم تکالیفی در باره حل معادله های درجه اول و دوم (که سال قبل مطالعه کرده اند) ارائه می دهد تا ضمن یادآوری مطالب گفته شده قبلی ، بتواند تعیین علامت چند جمله ای ها را آموزش دهد زیرا لازمه تعیین علامت آن است که عبارت مساوی صفر قرار داده شود و ریشه های آن به دست آید .

۲- تمرین : تکالیف می توانند برای تمرین درس داده شده ارائه گردند . این نوع تکالیف در تعلیم و تربیت ما سالهاست که به کار گرفته می شود و هدف آن تثبیت یادگیری است .

۳- تکالیف بسطی : اگر امتدادیادگیری در زندگی دانش آموزان یافت شود برای آنان بسیار لذت بخش خواهد بود . به این نوع تکالیف ، تکالیف بسطی می گویند . این نوع تکالیف این امکان را به دانش آموز می دهد که برای آموخته های خود مصداق پیدا کنند و از آنها استفاده نمایند .

مثال یک : بعد از یادگرفتن نامه نگاری در کلاس از دانش آموز خواسته شود که برای پدر خود نامه بنویسد .
مثال دو : بعد از یادگرفتن مبحث سایه تحقیق کند که در چه ساعتی از شبانه روز طول سایه یک شیء دقیقاً به اندازه ارتفاع خود شیء خواهد شد .

۴- تکالیف خلاقیتی : نوع دیگری از تکالیف هستند که برای تک تک فراگیران می توانند نتایج متفاوتی را به همراه داشته باشند .

مثال (۱) : زمانی که معلم از دانش آموزان خود می خواهد که طرحی آماده کنند که نام تمام رودهایی که به دریای خزر می ریزند ، به خوبی آموخته شوند . و یا

مثال (۲) : وقتی که معلم از دانش آموزان خود می خواهد که وسیله ای بسازند که به کمک آن بتوانند اصل کواپیری در باره حجم را توضیح دهند . ← در حقیقت یک نوع تکلیف خلاقیتی را طراحی نموده است .

ج : فعالیت های علمی و عملی خارج از مدرسه

فرایندی است که طی آن دانش آموزان با یکدیگر یا به تنهایی و با هدایت و راهنمایی معلم در خارج از کلاس درس و مدرسه و برای یافتن پاسخ برخی از سؤالات و یا به منظور تعمیق مفاهیم ، اصول و مهارت های آموخته شده و ارتباط با زندگی و جامعه ، تحقیق و پژوهش می کنند ، به بازدید می روند وسیله ای می سازند و

۱- تحقیق و پژوهش : در زمینه انجام این فعالیت لازم است خصوصیات و ویژگی های تحقیق دانش آموزی و مراحل آن به طور کامل برای دانش آموزان توضیح داده شود . بر این مبنا حتی برای دانش آموزان پایه های اول و دوم ابتدایی نیز می توان فعالیت های تحقیقاتی مناسبی را طراحی و تدوین نمود .

۲- خلاصه نویسی : روشی است که در حفظ و نگهداری نتیجه و حاصل مطالعات در مجموعه و حجمی کوچک و بالارفتن میزان توجه و دقت برای درک مفاهیم و موضوعات اصلی و تقویت مهارت های لازم برای نویسندگی می تواند بسیار مفید باشد . مشروط به آنکه قواعد آن به دانش آموزان ، آموزش داده شود .

۳- نوشتن زندگی نامه : از جمله فعالیت هایی است که دانش آموزان دوره های ابتدایی و راهنمایی تحصیلی بسیار به آن علاقمند هستند . نوشتن زندگی نامه در باره شخصیت های علمی و فرهنگی و تاریخی و مذهبی و بسته به اینکه آن شخص زنده است یا این که سال ها پیش در گذشته باشد متفاوت است و باید به دانش آموزان یاد داد که چگونه این کار را انجام دهند .

۴- ساخت وسیله : ساخت وسایل (ابزارهای) آموزشی به عنوان یک فعالیت خارج از کلاس ، هم زمینه لازم جهت توجه به بعد مهارتی را فراهم می آورد و هم در پرورش خلاقیت دانش آموزان تأثیر بسزایی خواهد داشت مشروط به اینکه خود دانش آموز وسیله را تهیه کند (بسازد) . در ساخت وسیله آموزشی باید دقت شود تا :

الف : ساده و هدف دار باشد .

ب : با مفاهیم و موضوعات مهم درسی مرتبط باشد .

ج : وسایل ساخته شده یا به دانش آموزان برگردانده شود و یاد ر صورتی که نمونه ای برجسته باشد در نمایشگاه یا کارگاه مدرسه نگهداری شود .

ساخت روزنامه دیواری و تراکت و همچنین گردش علمی نیز از جمله فعالیت های خارج از مدرسه اند که باتوجه به اهداف آموزشی می توان در ارزشیابی از آنها استفاده کرد .

سؤال : با این که روش های مختلفی برای ارزشیابی مستمر وجود دارد پس چرا هنوز بعضی از معلمان صرفاً از یک روش یعنی گرفتن

آزمون های کوتاه و یا کوئیز برای ارزشیابی مستمر استفاده می کنند ؟

در پاسخ به این سؤال اصولاً باید به روش ها و الگوهای تدریسی که در مدارس توسط معلمان عزیز ارائه می شود رجوع کرد . شاید یکی از دلایل این باشد که معلمان فرصت کافی برای تدریس و تمام کردن فصول مختلف کتاب نداشته باشند چه رسد به این که انواع روش های تدریس را در کلاس پیاده نمایند . شاید یک دلیل دیگر آن باشد که دادن نمره در برگه امتحانی برای دانش آموزان و خانواده ها قابل درک تر است تا کارهای تحقیقی و انواع دیگر ارزشیابی مستمر که احتمالاً خانواده ها اطلاعات مناسبی در زمینه آنها ندارند . این امکان نیز وجود دارد که بعضی از معلمان اصلاً با ارزشیابی مستمر آشنا نباشند یا اگر هم آشنا هستند، نمی دانند که چه طور، چگونه و با چه ابزارهایی از آنها در تدریس خود بهره برداری نمایند .

بی تردید ارزشیابی مستمر قادر است به دانش آموزان در یادگیری مطالب کمک فراوانی کند . لازم است برای بهبود وضعیت ارزشیابی های مستمر و افزایش اعتبار نتایج آن ، منطبق با اهداف آموزشی ، تلاش بیشتری به عمل آید و در این راستا همه مسائل هستند .

باید ها و نباید های ارزشیابی مستمر:

- ✱ ارزشیابی مستمر باید متناسب با اهداف آموزشی باشد .
- ✱ وسیله سنجش در ارزشیابی مستمر نباید به پرسش های کتبی و شفاهی محدود گردد .
- ✱ ارزشیابی مستمر نباید در قالب آزمون های کتبی هماهنگ و در سطح منطقه انجام گیرد .
- ✱ ارزشیابی مستمر باید توأم با افزایش اعتماد به نفس و تکریم شخصیت والای انسانی دانش آموزان باشد .
- ✱ ارزشیابی مستمر نباید تحت تأثیر نیازهای کاذب محیط قرار گیرد .
- ✱ ارزشیابی مستمر باید متناسب و هماهنگ با محتوای کتاب های درسی باشد .
- ✱ ارزشیابی مستمر باید همواره پیشرفت های فراگیر را برجسته نشان دهد .
- ✱ و

اصول حاکم بر ارزشیابی تکوینی (مستمر) ، از دیدگاه بلک و ویلیامز:

- ✱ ارزشیابی مستمر بخشی از فرایند یادگیری است .
- ✱ شیوه یادگیری دانش آموزان باید کانون توجه فرایند سنجش و ارزشیابی قرار گیرد .
- ✱ لازم است ارزشیابی مستمر در مرکز فعالیت های کلاسی قرار گیرد .
- ✱ ارزشیابی مستمر باید سازنده و حساس باشد .
- ✱ ارزشیابی مستمر باید رغبت یادگیری را در دانش آموزان افزایش دهد .
- ✱ دانش آموز باید توصیه های سازنده برای پیشرفت ، دریافت کند .
- ✱ ارزشیابی مستمر باید بر کلیه جهات مؤفقیات دانش آموز اشراف داشته باشد .

فهرست منابع و مآخذ

- ۱- اندازه گیری ، سنجش و ارزشیابی آموزشی (ویرایش چهارم) ، دکتر علی اکبر سیف ، ۱۳۸۷ ، نشر دوران
- ۲- ارزشیابی در خدمت آموزش ، طاهره رستگار ، انتشارات مدرسه
- ۳- آموزش و ارزشیابی مهارت های یادگیری ، طاهره رستگار ، انتشارات مدرسه
- ۴- سنجش و اندازه گیری ، دکتر حسین لطف آبادی
- ۵- ارزشیابی آموزشی ، دکتر عباس بازرگان ، ۱۳۸۰ ، تهران ، انتشارات سمت
- ۶- سنجش و ارزشیابی ، دکتر غلامرضا نفیسی ، ۱۳۷۶ ، تهران ، دانشگاه آزاد اسلامی تهران ، واحد جنوب